

політичний коментар

число 7 (37), липень 2006

У цьому числі ***політичного коментаря*** Міжнародний центр перспективних досліджень представляє результати аналізу державної політики та чинники впливу на неї у червні – першій половині липня 2006 року

Зміст

<i>Головне.....</i>	<i>2</i>
<i>Політична конкуренція.....</i>	<i>3</i>
<i>Зовнішні відносини.....</i>	<i>8</i>
<i>Державні рішення.....</i>	<i>11</i>
<i>Економічне середовище.....</i>	<i>18</i>

***міжнародний центр
перспективних досліджень***

*вул. Пимоненка, 13а, Київ, Україна, 04050
www.icps.com.ua*

ГОЛОВНЕ

Коаліційний процес, що триває вже понад три місяці, поки що безуспішний: уряд не сформовано, а роботу парламенту заблоковано через протистояння коаліції та опозиції. Коаліція демократичних сил розпалася під час обрання спікера парламенту. Спосіб створення нової “антикризової” коаліції, що об’єднала соціалістів, комуністів і регіоналів, і відсутність у неї спільної програмної основи не сприяють підвищенню довіри громадян і міжнародних партнерів України до української влади (див. **Політична конкуренція**).

Відсутність уряду в Україні не дає змоги вирішувати нагальні зовнішньо-політичні завдання: продовжувати переговори щодо постачання енергоносіїв з Росією, завершити процес вступу України до СОТ, розпочати консультації з Європейським Союзом щодо нової посиленої угоди (див. **Зовнішні відносини**).

Під час коаліційного процесу політичні сили знову вдалися до використання “заборонених” тем, таких як статус російської мови, вступ України до НАТО. Відсутність урядової політики з врегулювання мовних відносин в Україні та підвищення рівня підтримки громадянами євроатлантичної інтеграції роблять ці теми зручним засобом політичної боротьби (див. **Державні відносини**).

На тлі політичної невизначеності та фактичного безвладдя спостерігаємо своєрідний парадокс української економіки. Темпи зростання ВВП прискорюються, причому один з основних чинників зростання – інвестиційний попит. Однак ризиком подальшого економічного зростання в Україні є бездіяльність уряду у проведенні системних реформ (див. **Економічне середовище**).

ПОЛІТИЧНА КОНКУРЕНЦІЯ

Неефективний процес створення коаліції

22 червня, за день до завершення відведеного Конституцією України терміну для формування більшості, було створено коаліцію депутатських фракцій між Блоком Юлії Тимошенко, “Народним Союзом “Наша Україна” та Соціалістичною партією України. Ця коаліція проіснувала всього два тижні – до першого голосування у Верховній Раді з обрання спікера парламенту. Соціалістична партія України, порушуючи коаліційні домовленості, виставила кандидатуру свого лідера Олександра Мороза на цю посаду, яку підтримали Партія регіонів і Комуністична партія України. Наступного дня, 7 липня, ці три партії підписали коаліційну угоду. Тоді ж новостворена коаліція висунула у прем’єр-міністри лідера Партії регіонів Віктора Януковича.

З формального погляду коаліційний процес не можна назвати зірваним. Останній термін для створення уряду – 23 липня. Нова коаліція може вклатися у конституційний термін і не дати приводу Президентіві для розпуску парламенту.

З позиції демократичного розвитку країни такий перебіг подій закладає низку ризиків на майбутнє. Різкі зміни у складі правлячої коаліції та її недовговічність населення та іноземні партнери сприймають як ознаку непередбачуваності і нестабільності української політичної системи. Незрозуміла платформа нової коаліції та відсутність у неї на момент створення зафіксованої програми дій також роблять політичний процес в Україні малозрозумілим для виборців та іноземних партнерів.

Незрозумілий коаліційний процес зменшує довіру до влади

Непрозорий і малозрозумілий коаліційний процес знижує довіру населення до політиків і політичних інститутів України. Хоча населення, згідно з опитуванням, проведеним Фондом “Демократичні ініціативи” та компанією “Юкрейніан соціолоджі сервіс” на початку червня, більш схвально ставиться до демократії як до форми правління, ніж раніше, більшість невдоволена тим, як вона функціонує в Україні¹. За останні півроку знизився також рівень довіри населення до основних інститутів державної влади та найбільш популярних політиків (див. **Таблиця 1**). Найімовірніше, останні події також не додадуть політикам підтримки.

Населення невдоволене демократичними процесами

Низька підтримка населенням основних інститутів влади приховує загрози для української демократії у середньостроковому періоді. Розвиток політичної ситуації засвідчує, що демократичні звершення Помаранчевої революції автоматично не гарантують подальшого демократичного розвитку держави. Незважаючи на закладення таких основ демократії, як вільні ЗМІ, громадянське суспільство, вільні вибори, сильна опозиція, прозоріші процедури формування влади, українська демократія не стабільна і не консолідована на рівні процедур і механізмів. Поки що вона гарантується особистою позицією Президента.

Це створює загрози для демократії

Утвердження демократії потребує імплементації демократичних правил і процедур взаємодії між політичними інститутами, неухильного дотримання принципу верховенства права. Якщо демократія і далі залишати-

¹ Стан демократії в Україні за десятибальною шкалою, де “1” означає повну диктатуру, а “10” – повну демократію, населення оцінило у 5,48 бала (у травні 2004 року – 4,85 бала). Найбільш бажаним типом державного устрою демократію вважає 52% населення (у травні 2004 року – 41%). Оцінка задоволеності тим, як функціонує демократія, з того часу не змінилася: зараз невдоволених 61%, 2004 року – 59%.

меться неефективною, це може призвести до подальшого розчарування населення, запиту на “сильну руку” і згорання демократичних процесів у середньостроковій перспективі.

Таблиця 1. Баланс довіри², %

	Червень 2006 року	Грудень 2005 року
Президент	-19,9	-13,2
Уряд	-38,2	-25,9
Верховна Рада	-30,7	-30,6
Віктор Янукович	-12,8	-6,1
Віктор Ющенко	-22,6	-10,3
Юлія Тимошенко	-18,9	-7,3
Юрій Єхануров	-34,1	-14,4
Олександр Мороз	-19,4	-10,8
Петро Симоненко	-45,2	-40,9

Джерело: Фонд “Демократичні ініціативи” та компанія “Юкрейніан соціолоджі сервіс”

“Демократична” й “антикризова” коаліції: основні відмінності

**Від 2005 року
політична сцена
докорінно змінилася**

Розпад коаліції демократичних сил остаточно розлучив союзників по Помаранчевій революції. Після того, як спільної мети встановлення демократії було нібито досягнуто, ідеологічні та політичні відмінності між “помаранчевими” взяли гору, незважаючи на бажання виборців побачити їх знову разом. Переговорний процес продемонстрував усім несумісність кадрових прагнень і суперечливість підходів до державної політики БЮТ, “Нашої України” та СПУ. Водночас Партія регіонів, слабка і здеморалізована після Помаранчевої революції, зміцніла як опозиція і, здобувши велику підтримку населення, готова до взяття влади в країні.

Якщо до коаліції Партії регіонів, Соціалістичної партії України та Комуністичної партії України увійдуть усі представники цих фракцій, вона налічуватиме 240 депутатів. В опозиції опинилися “Наша Україна” та БЮТ (209 депутатів). Практично, за винятком СПУ, влада й опозиція помінялися місцями. Однак такий розподіл навряд чи остаточний. Створення коаліції у такому форматі і невходження до неї “Нашої України” та БЮТ може викликати відцентрові тенденції у фракціях СПУ (незгода частини фракції з рішенням про створення коаліції), “Наша Україна” і БЮТ (небажання частини фракції бути в опозиції).

**Коаліція
ПР–СПУ–КПУ
не має кадрових
суперечностей...**

Незаперечна перевага нової коаліції – відсутність у ній гострих кадрових суперечностей: її учасники не так гостро конкурують за посади і не мають взаємно заперечних прагнень з цього приводу. Коаліція без проблем узгодила кандидатури на посади спікера парламенту та прем’єр-міністра.

Однак підписана коаліційна угода є лише домовленістю про розподіл ключових посад: програму дій і регламент коаліційної угоди практично “списано” з угоди між “Нашою Україною”, БЮТ і СПУ.

² Опитування проведено з 1 до 11 червня 2006 року, опитано 2 011 респондентів за квотною національною вибіркою, що репрезентує населення України віком понад 18 років. Випадкова похибка вибірки не перевищує 2,2% (за вірогідності 0,954).

“Коаліція демократичних сил” узгодила спільну програму дій, під час розробки якої багато часу було виділено для узгодження тих питань політики, з яких позиції учасників коаліції були різними. У цих випадках шукали компромісні формулювання, які задовольняли кожного учасника, а рішення особливо суперечливих питань політики відкладали. Програму дій нової коаліції сформульовано надто загально. Вона становить дуже стислий конспект програми попередньої коаліції, в якому відсутні конкретні кроки, які планує зробити новий уряд, і конкретні зобов’язання, які він на себе бере. Це означає, що всі проблеми з узгодження пріоритетів спільної діяльності “антикризової” коаліції ще попереду.

...але її програма дій не відома

Без узгодженої програми дій, що зобов’язує партнерів підтримувати програму й узгоджувати урядову політику, новостворена коаліція стає схожою на парламентську більшість, створену після виборів 2002 року. Така більшість трималася разом лише за рахунок розподілу портфелів між її членами й адміністративного тиску виконавчої влади з приводу принципових голосувань. З багатьох інших питань політики це об’єднання розходилося у поглядах і не забезпечувало плідних голосувань. Відсутність будь-яких зобов’язань коаліційних партнерів робитиме діяльність такої коаліції у Верховній Раді малопродуктивною.

Розподіл повноважень між коаліцією та опозицією – ключове питання політичної стабільності

Одним з останніх етапів у закріпленні нового розподілу повноважень між політичними інститутами повинно стати оформлення статусу і меж повноважень парламентської опозиції. Нині це одне з найпроблемніших і потенційно конфліктних питань у політичному процесі.

Унормування стосунків між коаліцією та опозицією – ключова потреба

Коаліційні переговори між Блоком Юлії Тимошенко, “Нашою Україною” та СПУ продемонстрували, що в українській політиці домінує старе радянське розуміння влади й опозиції. Владою вважають лише більшість, а опозицію політики мало сприймають як владу, що має інші функції. Дотепер жодна з політичних сил, що опинилася в опозиції, не приймала цей результат і йшла на будь-які несистемні дії, аби змінити ситуацію: блокування трибун, акції непокори, зриви голосувань. Приводом для обструкційної тактики опозиції слугували невідповідність дій коаліції Регламенту Верховної Ради або її намагання загнати опозицію в “резервацію” з край обмеженими можливостями впливу на діяльність парламенту.

Вибір опозицією – БЮТ і “НУ” – тактики, спрямованої на розпуск парламенту та перевибори, може набагато зменшити ефективність дій коаліції та Верховної Ради, а також місцевої влади. Опозиція контролює багато місцевих і регіональних рад і вибір нею неконструктивних методів політичної боротьби унеможливить реалізацію державної політики на місцях.

Важливо зробити опозицію відповідальним суб’єктом політичного життя, наділивши її не лише контрольними функціями, а й частиною владних повноважень: збільшити її представництво в керівництві комітетами, надати їй відповідальність за стан справ у регіонах, де вона перемогла на місцевих виборах, та ін.

Опозицію треба зробити відповідальною

Прогноз: життєздатність коаліції залежить від її розширення

Ми вважаємо майбутню коаліцію малоефективною та нестабільною. Причини цього передусім системні і не залежать від конкретного складу ко-

Коаліція буде неефективною і нестабільною

аліції. Поточний процес є першим досвідом коаліційного будівництва, рівень довіри між політичними силами надзвичайно низький, а у політиків відсутнє розуміння того, як потрібно будувати механізми політичної координації та узгодження власних позицій. Якщо нова коаліція не унормує стосунки з опозиційними фракціями через досягнення домовленостей і нормативне закріплення прав опозиції, гостре протистояння між коаліцією та опозицією триватиме, що загрожуватиме стабільності й ефективності парламенту загалом.

Перспективи коаліції залежать від переговорів з “Нашою Україною”

Перспективи “антикризової” коаліції, на нашу думку, залежать від двох взаємопов’язаних чинників: успіху переговорів про розширення цієї коаліції, які почалися одразу ж після її створення, та позиції Президента України. Ми прогнозуємо, що теперішня політична ситуація розвиватиметься за одним з трьох основних сценаріїв: розпуск парламенту, затяжне протистояння між Президентом і більшістю та розширення коаліції.

Розпуск парламенту можливий за поєднання трьох чинників: неуспішності переговорів між “антикризовою” коаліцією та “Нашою Україною”, збереження “антикризової” коаліції в оригінальному складі та суттєвих розбіжностей між позиціями Президента і коаліції. За таких обставин Президент, затягнувши за допомогою регламенту Верховної Ради процес внесення кандидатури прем’єр-міністра на голосування, може отримати конституційні підстави для розпуску Верховної Ради і призначити повторні вибори. Вони можуть відбутись, якщо “антикризова” коаліція не знайде достатньо аргументів проти цього.

Нові вибори можуть змінити партійне обличчя парламенту

Такі перевибори можуть суттєво переформатувати партійну мапу парламенту. Це пов’язано з можливим зниженням симпатій виборців до СПУ та КПУ. Інший чинник – загальна втома населення від політичного протистояння і зменшення явки на виборах. За таких умов перевагу на виборах отримають політичні сили з найбільш мобілізованим електоратом: Блок Юлії Тимошенко та Партія регіонів. Такої переваги не буде у “Нашої України”. Зменшення явки на виборах може подарувати електоральний успіх партіям і блокам, які були близькі до проходження тривідсоткового бар’єру на минулих виборах (“Народна опозиція”, Блок Володимира Литвина).

Результати перевиборів не зроблять ситуацію у парламенті стабільнішою. Можна прогнозувати структуризацію нового парламенту навколо Блоку Юлії Тимошенко та Партії регіонів і ще більшу радикалізацію потенційної влади й опозиції.

Протистояння між Президентом і більшістю. Якщо ж Президент не знайде достатніх політичних і конституційних підстав оголосити розпуск парламенту, однак не вноситиме до Верховної Ради подання про призначення Віктора Януковича прем’єр-міністром, а “антикризова” коаліція наполягатиме на своїй легітимності, не вдаючись до переговорів з Президентом і “Нашою Україною”, це може спричинити затяжне протистояння між коаліцією та Президентом і парламентською опозицією.

Навіть створення уряду і відмова Президента від перевиборів не зменшать гостроти такого протистояння. Президент використовуватиме наявні в нього можливості блокування діяльності коаліції: право вето на законопроекти, яке можна подолати лише 300 голосами, можливість припиняти дію актів Кабінету Міністрів з одночасним поданням їх до Конституційного Суду.

Таким чином діяльність нової коаліції практично заблокується. Цей час може бути використано “Нашою Україною” для спроб розвалити “анти-

кризову” коаліцію, зокрема розколюючи Соціалістичну або Комуністичну партії, і розпочати нові коаліційні переговори. Впровадження такого сценарію означає збереження політичної нестабільності на невизначений час.

Розширення коаліції можливе за умов входження до неї “Нашої України” і ймовірного виходу Комуністичної партії України. Це призведе до зближення програми коаліції і програми Президента та відносної стабілізації коаліції.

Основний ризик цього сценарію – суперечливість кадрових амбіцій “Нашої України” і “антикризової” коаліції. “Наша Україна” не може увійти до коаліції, якщо на посаду прем’єр-міністра висунуть Віктора Януковича, який символізує для багатьох її виборців фальсифікації виборів 2004 року.

Однак відмова Януковича від цієї посади на користь компромісної фігури, по-перше, суперечить його особистим амбіціям, а по-друге, руйнує кадрові домовленості, вже досягнені в “антикризовій” коаліції. Якщо Віктор Янукович відмовляється від посади прем’єр-міністра, найбільш очевидною компенсацією для нього стає посада спікера Верховної Ради, яку зараз обіймає лідер СПУ Олександр Мороз. Тому частина “антикризової” коаліції чинить опір розширенню: лідери Партії регіонів і СПУ не готові поступатися своїми посадами.

Ризик “широкої” коаліції після її створення – жорстка опозиційна діяльність Юлії Тимошенко. БЮТ продовжуватиме домагатися перевиборів через вуличні акції, страйки, акції непокори, а також скористається своєю перемогою у місцевих радах у 17 регіонах України для того, щоб дестабілізувати політичну ситуацію в країні.

***Перешкоди
розширенню – амбіції
лідерів Партії регіонів
і СПУ***

***Опозиційна діяльність
БЮТ – ризик для
“широкої” коаліції***

ЗОВНІШНІ ВІДНОСИНИ

Російська Федерація

Росія, як і інші закордонні партнери України, чекає на формування уряду в Україні. Незалежно від того, який уряд буде сформовано, інтереси Росії стосовно України лишаються незмінними – утримання України у своїй сфері впливу та протидія її інтеграції з НАТО та ЄС.

Внаслідок політики обох “помаранчевих” урядів проблеми, що від початку незалежності існували у відносинах з Росією, уперше публічно озвучено і стали причиною гострого відкритого протистояння України та Росії. Конфлікти їхніх інтересів проявилися практично в кожній сфері взаємодії: постачання енергоносіїв, визначення державних кордонів України, базування Чорноморського флоту РФ, врегулювання заморожених конфліктів на пострадянському просторі, торгівельно-економічні відносини та інтеграція України з НАТО.

Причина загострення відносин – базовий конфлікт інтересів між Україною та Росією, який полягає у тому, що розбудова України як сильної національної демократичної держави, здатної провадити незалежну від Росії внутрішню і зовнішню політику, суперечить національним інтересам Росії, як їх бачить теперішня російська влада.

Тому доки Україна розвиватиметься в напрямі розбудови національної демократичної держави, Росія чинитиме тиск доступними їй важелями: через економічну й енергетичну залежність України, військову присутність, маніпулювання внутрішніми конфліктами, як, наприклад, загроза кримського сепаратизму. Прикладом останнього були заяви Держдуми РФ та оборонного відомства про негативні наслідки для російсько-українських відносин від вступу України до НАТО, зроблені у розпал антинатовських акцій протесту в Криму.

Хоч би якою була конфігурація українського уряду, політика Росії не зміниться. Можна очікувати, що після формування уряду в Україні Росія висуне нові вимоги щодо умов поставок енергоносіїв в Україну. Для Росії переговори про нову ціну на газ стануть своєрідною перевіркою нового уряду на поступливість, а для нового уряду – серйозним іспитом на виконання передвиборних обіцянок. Спроби України домовитися про постачання газу з Туркменистаном теж залежатимуть від позиції Росії, яка є монопольним транзитером туркменського газу.

Розраховувати на рішучі дії ЄС щодо Росії марно. Європа зацікавлена в довгостроковій угоді про постачання російського газу. В умовах, коли Росія заявляє про альтернативні ринки збуту в Азії, основні країни-споживачі в Європі не вдавтимуться до різких кроків щодо Росії. Очевидно, ЄС не має нині засобів, аби змусити Росію ратифікувати Енергетичну хартію та підписати Транзитний протокол. Крім того, Росія успішно домовляється про постачання й інвестиції в енергетичному секторі з ключовими країнами ЄС на двосторонньому рівні, оминаючи Брюссель³. Україна у відносинах з ЄС приділяє недостатню увагу співпраці з урядами країн “старої” Європи, що налаштовані більш “проросійськи”.

³ Німецькі компанії отримали доступ до видобутку російських енергоносіїв на Південно-Російському родовищі на Ямалі (Wintershall, E.ON) та до спільного володіння Північноєвропейським газопроводом (BASF, E.ON).

Незалежно від складу уряду політика Росії лишиться незмінною

Новий уряд очікують нові спроби підвищити ціни на газ...

Триватимуть “торгівельні війни” з Росією. Наступними товарними групами, на які може бути накладено заборону імпорту або впроваджено інші захисні заходи, можуть стати продукція металургії та машинобудування. Сигнал до цього – пропозиція депутата Держдуми РФ впровадити мораторій на імпорт металів з України та ланцюгова реакція кількох арабських країн, які зобов’язали українські підприємства до сертифікації імпортованого у ці країни металу в сенсі його радіаційної безпеки⁴. Росія не лише намагається усунути українську продукцію з власного ринку, а й уникнути конкуренції з Україною на світових ринках.

...і нові “торгівельні війни”

Утворення коаліції у складі ПР–СПУ–КПУ призведе до корекції зовнішньополітичного курсу України, про що вже заявив кандидат у прем’єр-міністри від цієї коаліції Віктор Янукович. Ми припускаємо, що корекція означатиме передусім пом’якшення зовнішньополітичної риторики щодо Росії, деполітизацію економічних відносин, можливість укладення непрозорих домовленостей. Проте існує ризик, що такий уряд, не бажаючи йти на конфлікт з Росією, заморозить вирішення основних проблем двосторонніх відносин, що в довгостроковій перспективі не вигідно Україні.

Коаліція ПР–СПУ–КПУ скоригує зовнішньополітичну риторику

Європейський Союз

Минулий рік був одним з найбільш плідних у відносинах України з ЄС: Україна виконала політичні пріоритети Плану дій Україна–ЄС, закладено правові основи для інтеграції в галузі енергетики, транспорту, космічної навігації, науки й освіти, наш уряд отримав доступ до нових інструментів технічної допомоги Twinning і TAIEХ. Аби зберегти таку динаміку розвитку відносин, ці успіхи повинні бути підкріплені діями уряду, спрямованими на здійснення внутрішніх перетворень.

Водночас перебіг коаліційного процесу в Україні не може не насторожувати європейських партнерів. Занепокоєння викликає легітимність процесу створення коаліції ПР–СПУ–КПУ та нехтування принципом верховенства права під час формування більшості й уряду в Україні. Абсолютно незрозумілою видається програмна основа такої коаліції, яка водночас представляє інтереси великого бізнесу та носіїв крайніх лівих поглядів.

Брак довіри до такого уряду та сумніви щодо його намірів утверджувати демократію і проводити реформи може призвести до його часткової ізоляції в ЄС. Це перешкоджатиме поглибленню співпраці України та ЄС.

Брак довіри до уряду – ризик відносин з ЄС

Водночас перед українським урядом постає завдання спільно з ЄС визначити новий формат відносин на наступний період. Він повинен бути зафіксований у новій угоді, що замінить Угоду про партнерство та співробітництво після 2008 року. Неофіційні консультації щодо цієї угоди вже тривають, а офіційні зможуть початися лише після формування нового уряду.

Чи встигне Україна виконати всі ключові критерії Плану дій Україна–ЄС, що дадуть змогу говорити про нову якість відносин, і чи зможе уряд виробити адекватну позицію на переговорах? Нинішнє керівництво МЗС надмірно концентрується на вимогах визнання перспективи членства України без огляду на реальні можливості ЄС до розширення та динаміку внутрішніх перетворень у нашій державі. Брюссель не раз повторював, що готовий на “все, окрім членства”. Утім, український уряд не завважає можливостей, які відкриваються перед Україною в рамках Європейської політики сусідства.

Політика МЗС недостатньо адекватна й ефективна

⁴ Таке рішення вже ухвалили уряди Кувейту та Йорданії, а про готовність до таких заходів заявили Сирія та Об’єднані Арабські Емірати.

**Виклик для уряду –
підготовка до нової
угоди з ЄС**

У рамках політики сусідства ЄС готовий запропонувати Україні поглиблену вільну торгівлю – своєрідну концепцію економічної інтеграції, що передбачає не лише взаємне зняття торгівельних обмежень, а й гармонізацію законодавства, норм і стандартів з європейськими у тих секторах, які цікаві для обох сторін. В умовах, коли подальше розширення Євросоюзу заблоковано через брак так званої здатності до поглинання, саме економічна інтеграція може стати головним інструментом модернізації економіки України та її інтеграції в європейську та світову економіку.

Однак головна умова для запровадження поглибленої вільної торгівлі – вступ України до СОТ. На цей момент на шляху до СОТ Україні залишається підписати протокол з Киргизстаном та ухвалити низку законопроектів.

**Відсутність коаліції
гальмує вступ до СОТ**

На початку червня Киргизстан висунув нову вимогу до українського уряду знизити імпорتنі мита на аграрну продукцію. Уряд України назвав вимоги Киргизстану безпідставними і заявив про намір за відсутності прогресу в переговорах винести питання на розгляд Робочої групи, однак для цього потрібно ухвалити 17 законопроектів. Хоча в останні роки аналогічних прецедентів не було, регламентні норми СОТ містять процедурні можливості набуття членства без згоди всіх членів організації. Проте для ухвалення необхідних законів необхідні дієздатний парламент і уряд.

Сполучені Штати Америки

**Відносини зі США
лишаться стабільними**

Результат коаліційного процесу не вплине на стабільність відносин України зі США. Гарантією добрих відносин України є Президент. Політика США стосовно України також залишиться незмінною. Одне з ключових зовнішньополітичних завдань США – протидія збільшенню економічної ваги Росії, розширенню її енергетичного впливу та домінуванню на пострадянському просторі. В умовах, коли Європейський Союз ослаблений внутрішньополітичною кризою і не готовий до активнішої політики в регіоні, а також за щораз більшої залежності Європи від російських енергоносіїв, США підсилюватимуть підтримку західних держав СНД на противагу Росії. Саме тому Україна залишається ключовим союзником США у протидії російській енергетичній експансії, і Білий дім і надалі підтримуватиме курс України на європейську та євроатлантичну інтеграцію.

Переформатування коаліційних переговорів в Україні приховує низку ризиків для зовнішньої політики США в регіоні. Формування уряду ПР–СПУ–КПУ може призвести до більшого узгодження зовнішньої політики України з політикою Росії, перешкод на шляху європейської інтеграції та відмови від членства в НАТО.

**Темпи вступу до НАТО
будуть сповільнені**

Акції протесту проти міжнародних військових навчань у Криму, що проводилися під антинаатовськими гаслами, спонукали країн – членів НАТО відкласти запрошення України приєднатися до Плану дій щодо членства, що планувалося зробити на осінньому саміті в Ризі. Хоча США і надалі наполягатимуть на швидкому членстві України в НАТО, вони не матимуть підтримки європейських членів Альянсу, занепокоєних ситуацією в Україні та жорсткою позицією Росії. Крім того, в умовах, коли більшість депутатів парламенту виступають проти вступу України до НАТО, референдум з цього питання неминучий (див. **ДЕРЖАВНІ РІШЕННЯ**).

ДЕРЖАВНІ РІШЕННЯ

Мовна політика

Політична боротьба оголила проблему бездіяльності уряду у мовній політиці

У червні 2006 року низка місцевих рад у південних і східних областях ухвалила рішення про надання російській мові статусу регіональної, що означало надання права використовувати російську мову поряд з українською в роботі органів державної влади. Ці рішення продовжили низку аналогічних рішень, ухвалених одразу після виборів місцевими радами, де більшість здобула Партія регіонів.

Для Партії регіонів ці рішення були виконанням власних передвиборних обіцянок і, найголовніше, засобом тиску на Президента і “Нашу Україну”, аби увійти у переговорний процес з формування парламентсько-урядової коаліції. Уряд сприйняв їх як небезпечні і неправомірні спроби обмежити функціонування державної мови в регіонах, на що місцеві ради не мали права. Центральна влада вважала ці рішення незаконними, однак, за відсутності чинних Верховної Ради та Конституційного Суду, мала обмежені засоби скасувати рішення місцевих рад.

Ситуація виявила, що мовна політика в державі дотепер була відсутня або щонайменш неефективна. Чітке правове регулювання вживання державної мови поряд з іншими мовами відсутнє. У мовній сфері накопичилося багато проблем:

- зона вживання української мови, незважаючи на зусилля держави, не зростає, а в деяких районах навіть скорочується;
- суттєві економічні втрати: велика частина культурного й інформаційного ринку країни належить російським виробникам, підтримуваним російською державою. Зроблена в Україні українсько- або російськомовна продукція недостатньо конкурентоспроможна;
- мовна політика не може адекватно забезпечити інтеграцію України у світовий інформаційний простір, світові ринки праці.

Причини цих проблем:

- сучасна мовна політика побудована на заборонах і не забезпечена політикою підтримки зацікавленості людей і організацій у розвитку української мови;
- мовна політика фрагментарна і непослідовна;
- немає реальної протидії російському впливу у сфері мовної політики;
- мовна проблема не стала предметом аналізу політики і широкого обговорення.

Глибший погляд на ситуацію засвідчує, що держава не лише не робить спроби врегулювати українсько-російське мовне “протистояння”, а й не формує своєї позиції щодо застосування мов інших національних меншин, англійської та інших мов міжнародного спілкування.

Боротьба навколо статусу російської мови оголила хиби мовної політики

Політика щодо української мови неефективна...

...а щодо інших мов – взагалі не сформульована

Сферу вживання мов в Україні ніколи не розглядали як сферу цілеспрямованих державних зусиль для досягнення економічних і соціальних результатів. Мовну політику українські політики не розглядають як сферу зусиль, за допомогою яких можна сприяти об'єднанню країни, вирішувати питання побудови єдиної української нації або досягти більшої конкурентоспроможності громадян на національному і міжнародному ринках праці, розвивати інформаційні технології, досягати економічного зростання.

Варіанти подальшої політики

Існує два стратегічні варіанти подальшої мовної політики України:

- **Залишити, як є.** Російська мова витисне українську. Англійську знатимуть небагато людей, Росія матиме змогу використовувати мову як додатковий важіль політичного впливу.
- **Розробити і реалізувати державну політику на основі європейського досвіду.** Українська мова підтримуватиметься як державна та охоронятиметься як “репресована” мова. Англійська, російська й інші мови входитьимуть в освітній набір. Український контент підтримуватиме держава.

Якщо спиратися на європейський досвід, то у мовній політиці повинні домінувати такі принципи:

- одна державна мова як офіційна;
- захист мов, що мають тенденцію до скорочення сфери вживання, передусім української;
- багатомовність як основа економічного розвитку.

Умовою виходу з протистояння двох мов має стати перенесення акценту з політичної конкуренції на державну політику.

Базова умова мовної політики – визнання української мови єдиною державною мовою, що означає забезпечення на всій території країни роботи і документообігу державних органів влади українською мовою. Для цього необхідно запровадити комплекс заходів, що гарантував би знання української мови державними службовцями. Українська повинна стати престижною і необхідною для кар'єри.

Другим базовим положенням повинно бути розроблення і впровадження поняття про український контент. Саме його повинна підтримувати держава.

В іншому мовна політика України повинна виходити з таких прагматичних міркувань:

- Українська мова повинна здобути підтримку як підмурівок для створення національного ринку інформаційних продуктів. Україномовний користувач купуватиме українську музику, телевізійний продукт, перекладений українською мовою фільм, комп'ютерну програму та ін.
- Утвердження української мови повинно відбуватися не за рахунок законодавчого обмеження російської мови. Метою політики, з економічного погляду, має стати сприяння становленню конкурентоспроможних українських виробників культурної та інформаційної продукції. Основним інструментом може стати система податкових пільг виробникам української українсько- і російськомовної продукції.

Українська мова повинна здобути підтримку економічними важелями

- Вивчення російської мови на додаток до української повинно здобути підтримку як одна з можливих конкурентних переваг українців на ринках праці СНД, засіб доступу до російської культури, розширення українського культурного контенту і спадщини.
- Англійська мова повинна здобути підтримку в освіті як домінуюча мова світового інформаційного простору, засіб доступу до міжнародних ринків праці, міжнародного культурного простору.
- Мови національних меншин повинні розвиватися як засіб підвищення культурної розмаїтості, реалізації прав усіх громадян України.
- Інші іноземні мови повинні розвиватися залежно від регіональних економічних і соціальних зв'язків, а також забезпечувати ефективність і конкурентоспроможність місцевого населення (польська, італійська, угорська та ін.).

Предметом мовної політики повинна стати не тільки традиційна культурна продукція. Особливу увагу варто приділити розвитку українського інтелектуального контенту, українського сегмента інтернету, комп'ютерної програмної продукції. Мовна політика також повинна стосуватися і таких сфер, як друкована продукція, теле- та кіно продукція, музична, театральна й освітня продукція.

Мовна політика повинна стати ширшою за сферу культурної продукції

Інформування громадськості з питань інтеграції України з НАТО

Цьогорічні міжнародні військові навчання “Морський бриз” і “Тугий вузол” стали інструментом боротьби за владу за участі внутрішніх і зовнішніх політичних гравців. У результаті підготовка до вже звичайних для українських Збройних Сил навчань переросла у широкомасштабну кампанію протесту проти вступу України до НАТО. Акції протесту, ініційовані радикальними проросійськими партіями, знайшли підтримку у стінах парламенту та в органах місцевого самоврядування, контрольованих Партією регіонів.

І хоча НАТО до міжнародних навчань у Криму не має прямого стосунку, а уряд діяв у межах українського законодавства⁵, влада вкотре не змогла пояснити громадськості правомірність своєї позиції та пояснити суть подій, що відбуваються. У результаті чимало ЗМІ, не розібравшись у ситуації, часто передавали суперечливу та неправдиву інформацію. Крім нездатності влади оперувати таким важливим інструментом публічної політики, як проведення інформаційних кампаній на підтримку своїх рішень, події у

⁵ Ухвалення Верховною Радою відповідного законопроекту потрібне тільки для проведення міжнародних навчань, а не підготовчої роботи. Сподіваючись, що парламент ухвалить відповідний закон, Міністерство оборони спільно з міжнародними партнерами розпочало підготовку до навчань, у межах якої, зокрема, американський комерційний транспортний корабель Advantage перевозив військове та цивільне майно для їх проведення. Корабель супроводжували представники Міністерства оборони США. Згідно із Законом “Про порядок допуску та умови перебування підрозділів збройних сил інших держав на території України”, згода Верховної Ради потрібна лише у разі допуску на територію України підрозділу збройних сил іншої держави. Оскільки статус корабля Advantage, його пасажери та вантаж не підпадали під дію цього закону, Прикордонна служба, згідно з попередніми домовленостями, мала всі підстави допускати цей корабель в Україну без згоди Верховної Ради. Однак уряд недооцінив важливість надання громадськості повної інформації з цього питання. Його мовчання ЗМІ сприйняли як сумнів у легальності своїх кроків.

Брак досягнень кампанії з популяризації НАТО очевидний

Феодосії свідчать про відсутність прогресу у втіленні кампанії з популяризації НАТО серед населення.

Низький рівень обізнаності громадян щодо викликів національної безпеки України, цілей і ролі Північноатлантичного альянсу для міжнародної безпеки, стану співпраці України з НАТО та відносин Росії з НАТО не дають їм змоги сформувати усвідомлене ставлення до інтеграції України в НАТО. Ставлення до Альянсу в українському суспільстві залишається зумовленим стереотипами радянської доби та тенденційними оцінками, поширюваними здебільшого через російські ЗМІ. Феодосійський скандал зменшив і так невисокий рівень громадської підтримки вступу України до НАТО⁶.

Для країни, в якій кількість противників вступу до Альянсу сягає більш як 60%, часу на кардинальну зміну думки населення потрібно багато. Тому уряд має вже нині розпочати систему роботи зі зміни думки населення, якщо хоче отримати позитивну відповідь під час можливого референдуму.

Інформаційна кампанія щодо інтеграції з НАТО стартувала ще 2003 року

Хоч як парадоксально, але кампанія з інформування громадськості щодо євроатлантичної інтеграції в Україні почалася 2003 року із затвердження Указом Президента “Державної програми інформування громадськості з питань євроатлантичної інтеграції України на 2004–2007 роки”, розробленої тодішнім главою адміністрації президента Віктором Медведчуком⁷.

Програма за своєю системністю та всеосяжністю не поступається програмам з інформування громадськості в європейських країнах, що вже вступили до Альянсу. Заходи, викладені в Державній програмі, можна умовно поділити на кілька напрямів:

- **Інформування, здійснюване безпосередньо органами виконавчої влади:** на своїх брифінгах, прес-конференціях, веб-сайтах, за допомогою круглих столів і публічних слухань.
- **Інформування в ЗМІ.** Створення та демонстрація на телеканалах інформаційних програм, присвячених діяльності НАТО та держав – членів НАТО, стану та перспективам співпраці України з цією організацією. Створення циклу передач “ток-шоу” на провідних телеканалах, присвяченого обговоренню питань євроатлантичної інтеграції України (економічні, культурні, соціальні, оборонні та інші аспекти).
- **Освіта.** Відповідні курси у середніх і вищих навчальних закладах, навчання вчителів, підготовка журналістів. Конкурси та щорічна конференція для молоді в Криму (в “Артеку”). Створення міжнародного табору в Карпатах. Публікація та розповсюдження брошур.
- **Дослідження.** Створення центру досліджень діяльності НАТО.

⁶ Після Помаранчевої революції на початку 2005 року кількість противників союзу з НАТО різко зросла (і за рахунок тих, хто ставився до цієї проблеми нейтрально, і за рахунок прибічників такого союзу) і становила трохи більше половини населення. На початок 2006 року частка противників вступу до НАТО зросла ще на 14% і на цей час становить майже дві третини дорослого населення України (64%), а частка прибічників зменшилася до 13%. Див. <http://www.zn.kiev.ua/nn/show/598/53413/>.

⁷ Державна програма інформування громадськості з питань євроатлантичної інтеграції України на 2004–2007 роки (Указ Президента України № 1433/2003 від 13 грудня 2003 року). Під час парламентської кампанії 2006 року Віктор Медведчук був одним з лідерів Блоку “Не ТАК!”, який провадив активну антинатовську кампанію та почав збирати підписи за проведення референдуму з підтримки членства в НАТО.

- **РЕГУЛЯРНИЙ МОНИТОРИНГ РІВНЯ ОБІЗНАНОСТІ ГРОМАДЯН**, постійне опитування громадської думки та моніторинг ЗМІ.

Усього Програма включає 35 типів діяльності, за яку відповідають Держкомінформ, МЗС, Мінтрансзв'язку, Мін'юст, Міноборони, НАН України, Міністерство у справах сім'ї, молоді та спорту, Рада Міністрів Автономної Республіки Крим, обласні та міські державні адміністрації. Для реалізації програми планується залучення технічної допомоги та співпраця з громадськими організаціями. Координація і контроль за виконанням Програми покладається на Кабінет Міністрів України.

Підвищення рівня обізнаності громадськості з НАТО — один з пріоритетів Плану дій Україна—НАТО. Щорічними цільовими планами на виконання Плану дій Україна—НАТО передбачається низка заходів на виконання цього пріоритету, у тому числі заходів, визначених у Державній програмі інформування громадськості з питань євроатлантичної інтеграції України на 2004—2007 роки.

Цільовим планом на 2006 рік, крім виконання заходів, визначених Державною програмою, передбачено п'ять типів заходів. Серед них такі, як вдосконалення веб-порталу Україна—НАТО. Утім, важко сказати, про який саме портал ідеться. Більш-менш повну інформацію про співпрацю України з НАТО дає лише сайт Національного центру з питань євроатлантичної інтеграції <http://www.nceai.gov.ua>.

Крім того, щогорічним цільовим планом передбачено “забезпечення розгляду та ухвалення Національної інформаційної стратегії з питань євроатлантичної інтеграції України, забезпечення гуманітарними та фінансовими ресурсами її реалізації”, що має бути виконано у першому півріччі 2006 року. Проект такої стратегії розроблено неурядовими організаціями ще 2005 року, проте офіційно затвердженої стратегії досі не з'явилося⁸.

Окрім поліпшення розуміння та підтримки в українському суспільстві прагнень України стати членом Альянсу, проект Національної інформаційної стратегії визначає своєю важливою метою “створення комунікативної системи для встановлення контактів, поширення інформації та вивчення громадської думки”.

Незважаючи на детально виписану систему заходів з інформування громадськості, реалізація державної стратегії стала абсолютно невидимою для громадян України. Попередня влада, вочевидь, не мала політичної волі для реалізації цієї стратегії. Теперішня влада, ймовірно, не має інституційних спроможностей і навиків для провадження публічних кампаній демократичними методами, в умовах свободи ЗМІ та приватної власності на них. Така діяльність потребує також і солідного бюджетного фінансування. Що більше, вочевидь бракує координації заходів і контролю за їхнім виконанням. В уряді необхідно створити спеціальний підрозділ, на який було б покладено ці функції, який би відповідав за реалізацію Державної програми.

Національна інформаційна стратегія тільки в проекті

Уряд не має навиків для провадження публічних кампаній

⁸ Національну інформаційну стратегію з питань євроатлантичної інтеграції України розроблено під час дводенної сесії, організованої Центром інформації та документації НАТО в Україні, 13—14 червня 2005 року. У розробці стратегії взяла участь низка провідних неурядових організацій України, що займаються питаннями НАТО. Організатори круглого столу — Громадська ліга Україна—НАТО, Інститут євроатлантичного співробітництва, Міністерство закордонних справ України та Центр інформації та документації НАТО в Україні. Докладніше про круглий стіл і текст стратегії — див. <http://kyiv.osp-ua.info/index.php?newsid=8852>.

Європейський досвід інформаційних кампаній щодо членства в НАТО

Референдуми з питань членства в НАТО проводилися у чотирьох країнах. В Іспанії такий референдум проводився 1986 року, через чотири роки після набуття Іспанією членства в Альянсі. Питання в бюлетені було сформульовано таким чином: “Чи підтримуєте ви участь Іспанії в Альянсі?”, на що більшість громадян, які взяли участь у голосуванні, дали схвальну відповідь.

У Словаччині референдум щодо членства в НАТО проводився до того, як Словаччина отримала офіційне запрошення⁹. З країн першої хвилі розширення Альянсу лише Угорщина проводила референдум щодо вступу до НАТО, на якому 85% громадян проголосували за членство.

У Словенії референдум щодо НАТО був поєднаний з референдумом щодо вступу до ЄС. Вступ до ЄС підтримувала абсолютна більшість словенців, тому під час підготовки до референдуму уряд приділив набагато більшу увагу саме кампанії на підтримку вступу до НАТО.

Кампанія з інформування громадськості щодо вступу до НАТО у Словенії тривала з 2001 до 2004 року. Її організувало Урядове бюро зв'язків з громадськістю та ЗМІ спільно з Міністерством закордонних справ, Міністерством оборони, Збройними силами, Місією Словенії при НАТО. Метою кампанії було інформування про вступ Словенії до НАТО в самій країні та за її межами. Кампанія включала постійну співпрацю зі ЗМІ, видання та розповсюдження публікацій, запровадження “Натофону” – безплатної “гарячої” лінії для громадян, які мали можливість поставити запитання про різні аспекти інтеграції з НАТО, регулярно оновлюваний веб-сайт, публічні дискусії, круглі столи, лекції, виступи у ЗМІ із залученням шанованих словенських експертів, політиків і міжнародних діячів. За результатами референдуму 66% громадян проголосувало за вступ до НАТО, а 33% – проти¹⁰.

Хоча референдуми у країнах Балтії не проходили, їхні уряди приділили велику увагу інформуванню громадськості про вступ до НАТО, зважаючи на порівняно багатьох противників, особливо серед російського на-

⁹ Референдум у Словаччині був одним з проявів конфлікту між парламентсько-урядовою коаліцією на чолі з Владіміром Меч'яром і президентом Міланом Ковачем та опозицією. У Словаччині на референдум, що проводився 1997 року, було винесено три запитання, пов'язані зі співпрацею з НАТО: 1) Чи підтримуєте ви членство в НАТО? 2) Чи підтримуєте ви розміщення ядерної зброї НАТО на території Словаччини? 3) Чи підтримуєте ви розміщення баз НАТО? Четверте запитання на референдумі стосувалося способу обрання президента країни. Однією з причин ініціювання референдуму вважають бажання Меч'яра виправдати свою поразку здійснити вступ Словаччини до НАТО під час першої хвилі розширення Альянсу 1999 року. Фактично референдум не відбувся через політичний конфлікт та правову плутанину. Опитування напередодні референдуму свідчили про те, що словаки підтримують членство в НАТО (близько 53%), але не підтримують розміщення ядерної зброї та баз НАТО на своїй території.

¹⁰ Referendum briefing No 3, The Slovenian EU (and NATO) accession referendum(s) 23 March 2003, <http://www.sussex.ac.uk/sei/documents/slovenian3.pdf>.

селення. Президент Латвії назвав думку громадськості та публічну підтримку вкрай важливим елементом вступу Латвії до НАТО¹¹.

У Латвії велику роль в інформуванні громадськості відіграла неурядова організація ЛАТО – Латвійська трансатлантична організація, що діяла спільно з Міністерством оборони Латвії за підтримки країн – членів НАТО, неурядових міжнародних організацій, ЗМІ, особливо активно впродовж 2000–2003 років¹². ЛАТО організувала освітні й інформаційні програми для національних меншин, вчителів і молоді, жителів регіонів, ЗМІ. Вона функціонувала як інформаційний ресурсний центр, поширюючи інформацію та літературу про НАТО, підтримуючи веб-сайт, у тому числі його російськомовну версію, як мозковий центр, що проводив експертні конференції та ініціював дослідження. ЛАТО розгорнула міжнародну діяльність задля забезпечення підтримки інтеграції Латвії з НАТО за кордоном, співпрацювала у тому числі з російськими неурядовими організаціями. За оцінками цієї організації, підтримка членства Латвії НАТО від початку кампанії 2000 року до моменту вступу зростає на 10 в.п. – до 60%.

¹¹ Звернення Президента Латвії Польшіса Улманіса “Європа та НАТО” на радіо “Свобода” 11 травня 1999 року. Цитата за Vasil Siharulidze. Public opinion trends with regard to NATO in post-Soviet countries during the 90’s, <http://www.nato.int/acad/fellow/01-03/sikharulidze.pdf>.

¹² Див. <http://www.lato.lv>.

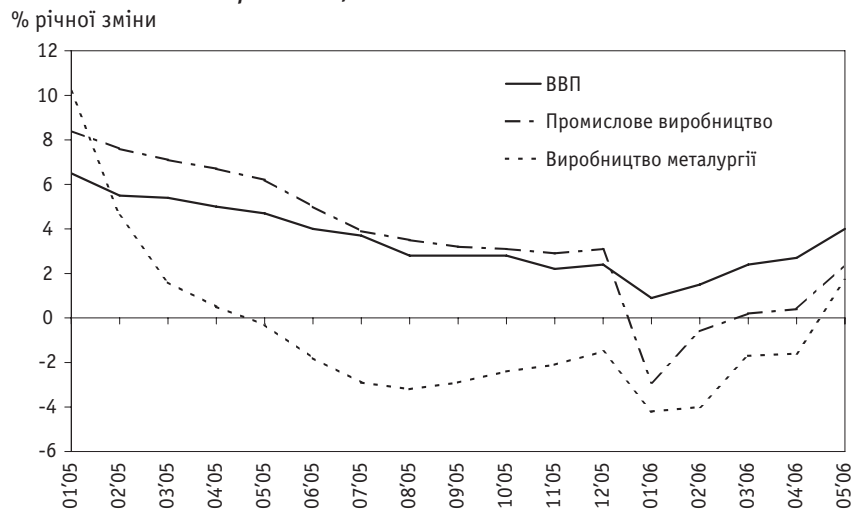
ЕКОНОМІЧНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

Позитивна динаміка основних показників економічного розвитку зберігається. Прискорення темпів зростання валового внутрішнього продукту та промислового виробництва, високі темпи збільшення реальних доходів населення, виконання дохідної частини Державного бюджету – досягнення поточного періоду. Формування від'ємного сальдо поточного рахунку платіжного балансу й очікуване прискорення інфляції є викликами в найближчому майбутньому.

Краща кон'юнктура зовнішніх ринків металів – основна причина прискорення зростання ВВП

Зростання реального ВВП у травні прискорилося і становило 8,5%, а за підсумками січня–травня – 4%. Піднесення відбувається в усіх секторах економіки, передусім у будівництві, транспорті й торгівлі¹³. У травні відновилося зростання в обробній промисловості, що було зумовлено передусім поживленням у металургії та обробці металу внаслідок поліпшення кон'юнктури на зовнішніх ринках металів. Можливе підвищення цін на газ у другому півріччі 2006 року залишається головним ризиком для сталого економічного розвитку.

Графік 1. Темпи зростання ВВП і промислового виробництва

Джерело: Держкомстат

Підвищення регульованих цін – головний чинник інфляції

Попри досягнення в червні найнижчого за останні два роки значення індексу споживчих цін у річному вимірі¹⁴, інфляція в поточному періоді прискорюється. Зростання споживчих цін у травні становило 0,5% і перервало період дефляції, що тривав з березня. Підвищення споживчих цін у травні відбулося внаслідок зростання цін на послуги¹⁵. У червні відбулося підвищення цін на пасажирські перевезення залізницею. Ми очікуємо на прискорення зростання ІСЦ внаслідок подальшого підвищення регульованих цін (газ та електроенергія для населення¹⁶, комунальні послуги, послуги стаціонарного телефонного зв'язку). Підвищення цін

¹³ У січні–травні зростання в будівництві становило 8,2%, у транспорті – 7,3%, в оптовій і роздрібній торгівлі – 6,7%.

¹⁴ Зростання індексу споживчих цін у річному вимірі в червні становило 6,7%.

¹⁵ У травні на 25% підвищено ціни на газ та електроенергію для населення.

¹⁶ З 1 липня ціни на газ для населення підвищено на 85%, підвищення цін на електроенергію для населення на 25% заплановано з 1 вересня.

на енергоносії та поживлення світових ринків металів прискорять зростання індексу цін виробників¹⁷.

Темпи зростання реальних доходів населення у квітні сповільнилися, проте залишаються дуже високими. У січні–квітні реальні доходи зросли на 21,4% проти відповідного періоду 2005 року. Частка соціальної допомоги та інших отриманих поточних трансфертів у загальних доходах населення знизилася, проте залишається високою¹⁸ і приховує загрозу виконанню Державного бюджету.

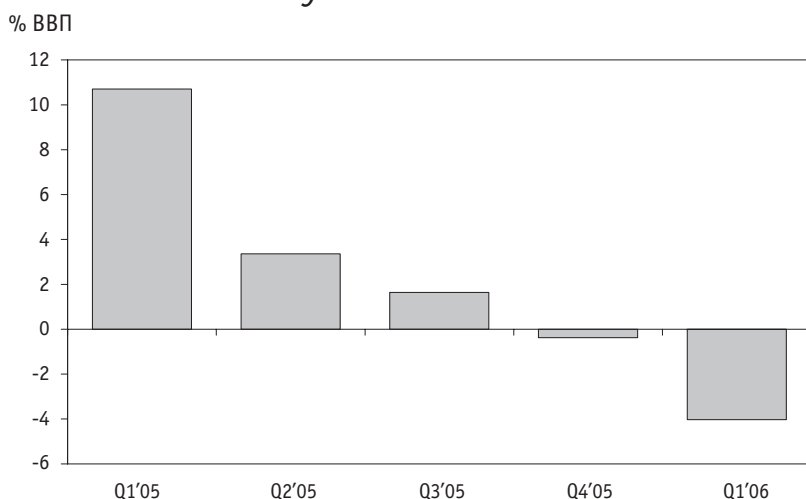
План доходів до загального фонду Державного бюджету в січні–травні виконано на 101,8%. Перевищення надходжень до Державного бюджету над запланованими досягнуто за рахунок Державної митної служби, що великою мірою зумовлено зростанням імпорту. Водночас податкові надходження в січні–травні становили лише 95,6% запланованих. Зниження прибутків корпоративного сектору і спад надходжень від податку на прибуток – одна з причин невиконання податкових надходжень до бюджету.

У I кварталі 2006 року продовжилося стрімке збільшення від'ємного сальдо поточного рахунку платіжного балансу. Упродовж кварталу від'ємне сальдо зросло майже на 4%¹⁹.

Темпи зростання реальних доходів громадян залишаються високими

Від'ємне сальдо поточного рахунку платіжного балансу зростає

Графік 2. Сальдо поточного рахунку платіжного балансу

Джерело: Національний банк України

Дефіцит поточного рахунку платіжного балансу в розмірі 4% ВВП досі не критичний і може бути профінансований за рахунок надходжень іноземних інвестицій²⁰ і великих резервів НБУ²¹, проте його динаміка приховує суттєві ризики в разі подальшого збільшення. Дефіцит поточного ра-

¹⁷ У червні індекс цін виробників зріс на 0,7% і прискорився до 6,3% у річному вимірі проти 4,7% у травні.

¹⁸ Частка соціальної допомоги та інших поточних трансфертів у доходах населення становила в квітні 43,1% проти 45,4% у березні.

¹⁹ Від'ємне сальдо поточного рахунку платіжного балансу в I кварталі 2006 року становило 4,03% ВВП проти 0,38% ВВП у IV кварталі 2005 року.

²⁰ Згідно з даними Держкомстату, надходження чистих прямих іноземних інвестицій у I кварталі 2006 року становило 922,5 млн. дол. США.

²¹ На 1 червня 2006 року резерви Національного банку України становили 17,6 млрд. дол. США.

хунку платіжного балансу негативно впливає на економічне зростання, міжнародну інвестиційну позицію, зростання зовнішнього боргу та формує стійкий девальваційний тиск на валюту в разі зменшення інвестицій.

Від'ємне сальдо поточного рахунку платіжного балансу сформувалося внаслідок суттєвого погіршення сальдо торгівлі товарами, компенсувати яке за умов порівняно стабільного додатного сальдо торгівлі послугами та рівня надходжень від трансфертів не вдалося²².

Зниження в I кварталі на 3,9% обсягів експорту товарів і зростання на 23,2% обсягів імпорту – основна причина збільшення від'ємного сальдо зовнішньоторгівельного балансу. Найгіршу динаміку торгівлі зафіксовано з найбільшими, крім СНД, торговельними партнерами України – ЄС і Азією²³.

Стрімке зростання імпорту товарів зумовлено:

- зростанням цін на імпортований газ;
- високою схильністю населення до споживання в умовах стрімкого збільшення реальних доходів і порівняно незначного зростання ВВП;
- збільшенням імпорту інвестиційних товарів.

Пожвавлення зовнішніх ринків металів і сповільнення темпів зростання реальних доходів громадян – чинники, що стримуватимуть зростання від'ємного сальдо платіжного балансу в найближчому майбутньому.

Прогноз

2006 року економіка зросте на 3,5%

Ми прогнозуємо зростання реального ВВП 2006 року на рівні 3,5%. Основним чинником зростання ВВП 2006 року буде інвестиційний попит: ми очікуємо, що валове нагромадження основного капіталу становитиме 7%. Зростання обсягів промислового виробництва і становитиме 3%.

Ми очікуємо на зростання надходжень іноземних інвестицій після формування коаліції та нового уряду і прогнозуємо, що чисті прямі іноземні інвестиції в Україну 2006 року становитимуть 4,5 млрд. дол. США.

Темпи зростання імпорту 2006 року будуть вищими за темпи зростання експорту, що призведе до подальшого збільшення від'ємного сальдо зовнішньоторгівельного балансу та рахунку поточних операцій. Ми очікуємо, що сальдо рахунку поточних операцій 2006 року буде від'ємним і становитиме -1,2 млрд. дол. США.

Індекс споживчих цін зросте на 12,5%

Ми прогнозуємо, що індекс споживчих цін 2006 року зросте на 12,5%. Прискорення інфляції відбувається передусім унаслідок зростання регульованих цін. Уповільнення темпів зростання доходів населення²⁴ в прогнозованому періоді обмежуватиме інфляційні тенденції.

²² Згідно з даними НБУ, в I кварталі 2006 року баланс торгівлі товарами становив -1 288 млн. дол. США, баланс торгівлі послугами був позитивним на рівні 176 млн. дол. США, поточні трансферти становили 616 млн. дол. США. У I кварталі 2005 року ці показники становили відповідно 1 020, 188 і 626 млн. дол. США.

²³ У I кварталі 2006 року зниження експорту до Європи становило 13,1%, Азії – 7%. Водночас зростання імпорту з Європи становило 29,3%, з Азії – 24,9%.

²⁴ Ми прогнозуємо зростання реальних доходів населення 2006 року на 9%.

Ризики нашого прогнозу:

- невизначеність в обсягах поставок і цінах на імпортований природний газ;
- ухвалення новим урядом економічних рішень, які можуть погіршити бізнес-середовище та зменшити приплив інвестицій;
- різке зниження цін світових ринків на продукцію металургійної та хімічної промисловості;
- подальше розгортання торгівельної війни з Росією, тобто заборона імпорту або впровадження інших захисних заходів щодо ввезення української продукції.

Таблиця 2. Основні макроекономічні показники

Показники	2002	2003	2004	2005	2006			Прогноз МЦПД на 2006 рік
					I–III	I–IV	I–V	
ВВП, ркз ²⁵ , %	5,2	9,6	12,1	2,6	2,4	2,7	4,0	3,5
ВВП, млн. грн.	225 810	267 344	345 113	424 741	93 086	128 711	166 587	493 200
Валове нагромадження основного капіталу, ркз, %	3,4	22,5	20,5	-0,3	...	—	—	7,0
Приватне споживання, ркз, %	9,0	10,7	12,5	15,4	...	—	—	8,5
Державне споживання, ркз, %	-6,7	6,9	1,8	3,0	...	—	—	5,0
Промислове виробництво, ркз, %	7,0	15,8	12,5	3,1	0,2	0,4	2,4	3,0
Сільськогосподарське виробництво, ркз, %	1,2	-11,0	19,9	0,0	4,0	4,1	4,7	0,5
Роздрібний товарообіг, ркз, %	15,0	20,5	21,9	23,0	26,5	27,4	27,2	15,0
Експорт товарів FOB, кумулятивна зміна, %	10,4	28,5	41,6	5,0	-4,4	-3,9	—	2,0
Імпорт товарів CIF, кумулятивна зміна, %	7,6	35,6	26,0	24,6	30,2	23,2	—	16,0
Сальдо рахунку поточних операцій, \$ млн.	3 173	2 891	6 909	2 531	-743	—	—	-1 198
Чисті ПІІ ²⁶ , \$ млн.	688	1 411	1 711	7 533	922,5	—	—	4 500
Наявні доходи населення, ркз, %	18,0	9,1	19,3	20,1	24,2	21,4	20,6	9,0
Індекс споживчих настроїв ²⁷	93,4	99,4	100,1	103,1	—	97,1	—	—
Середня нарахована заробітна плата, грн.	376,4	462,3	589,6	806,2	918,3	934,3	947,9	—
Середня нарахована заробітна плата, ркз, %	18,2	15,2	23,8	20,3	35,7	35,3	34,4	15,0
Безробіття, визначене за методологією МОП, %	10,2	9,1	8,6	7,8	...	—	—	7,0
Доходи Зведеного бюджету, % ВВП	27,4	28,5	26,5	32,0	35,3	34,8	...	33,0
Видатки Зведеного бюджету, % ВВП	26,7	28,7	29,7	33,9	35,0	35,6	...	35,0
Сальдо Зведеного бюджету (дефіцит (-), профіцит (+)), % ВВП	0,7	-0,2	-3,2	-1,9	0,3	-0,8	...	-2,0
Індекс споживчих цін, %	-0,6	8,2	12,3	10,3	2,7	2,3	2,8	12,5
Індекс інфляційних очікувань населення ²⁸	178,7	186,1	180,0	184,3	—	186,9	—	—
Грошова маса МЗ, зміна від початку року, %	41,8	46,5	32,4	54,8	0,7	3,7	6,8	30,4
Офіційний обмінний курс, середній за період, грн./\$ ²⁹	5,332	5,333	5,319	5,050	5,050	5,050	5,050	5,060

Джерела: Держкомстат, Казначейство, НБУ, МЦПД

²⁵ ркз = реальна кумулятивна зміна.

²⁶ Чисті ПІІ – прями іноземні інвестиції в Україну мінус прями інвестиції резидентів України за кордоном.

²⁷ Сукупний індекс споживчих настроїв розраховується як середнє арифметичне окремих індексів. Значення індексу можуть змінюватися в межах від 0 до 200. Значення індексу дорівнює 200, коли всі громадяни позитивно оцінюють економічну ситуацію. Індекс дорівнює 100, коли частка позитивних і негативних оцінок однакова. Значення індексу більше 100 означає перевагу позитивних оцінок у суспільстві.

²⁸ Значення цього індексу може змінюватися в межах від 0 до 200. Значення індексу дорівнює 200, коли всі громадяни очікують зростання інфляції. Індекс дорівнює 100 в тому разі, коли кількість громадян, які очікують зростання інфляції, дорівнює кількості громадян, які очікують її зниження. Значення індексу більше 100 означає перевагу в суспільстві очікувань щодо зростання інфляції.

²⁹ Показники поточного року обчислено як середні за останній місяць зазначеного періоду.

ISSN 1816-7160

Публікацію *політичний коментар* засновано у квітні 2003 року.

Друкований засіб масової інформації *політичний коментар* зареєстровано в Державному комітеті телебачення і радіомовлення України, свідоцтво КВ № 9221 від 30 вересня 2004 року.

Редактор: Наталія Шаповалова.

Експерти: Борис Бордюг, Іван Пресняков, Віктор Чумак,
Наталія Шаповалова.

Літературний редактор: Надія Цісик.

Ми вдячні за допомогу та поради, які нам надавали консультанти Міжнародного центру перспективних досліджень (МЦПД).

Члени Наглядової ради Міжнародного центру перспективних досліджень не відповідають за оцінки та погляди, висловлені на сторінках публікації.

Хоча Міжнародний центр перспективних досліджень доклав усіх зусиль для забезпечення якості цієї публікації, ані МЦПД, ані його консультанти, ані члени Наглядової ради МЦПД не відповідають за жодні збитки чи шкоду, завдані особі, яка покладалася на цю публікацію, хоч би якою була причина цих збитків чи шкоди.

Щодо отримання публікацій МЦПД просимо звертатися за тел.: (044) 484-4410, e-mail: marketing@icps.kiev.ua.

Дизайн і верстка: Остап Стасюк.

Розповсюджується за передплатою.

Міжнародний центр перспективних досліджень:
вул. Пимоненка, 13а, Київ, Україна, 04050.
Телефон: (044) 484-4400. Факс: (044) 484-4402.
E-mail: office@icps.kiev.ua. Web: <http://www.icps.com.ua>